

BETTINA STORKS

Het huis aan de  
rand van de hemel

roman



Een huis dat twee families voor altijd  
met elkaar zal verbinden

## **Over het boek**

Frankrijk, Gérardmer, november 1940 – Terwijl de wind over het plateau in de Vogezes veegde, hield de Rosshimmel de adem in. De paarden verstarde en spitsten hun oren. Toen kwamen ze ineens in beweging, vrijwel gelijktijdig, tot ze één enkele grote formatie vormden. De bodem vibreerde dan zo heftig dat de trillingen tot in de wijde omtrek te voelen waren. De massa van hun gespierde, krachtige lijven liet diepe sporen achter in de pas gevallen sneeuw, die de wind geleidelijk weer zou uitwissen.

Lizzy Tanner leidt een gelukkig leven met haar gezin. Ze hebben geen geldzorgen en als het nodig is, schiet Lizzy's grootvader Bodo – het hoofd van een horlogedynastie in Baden – te hulp. Aan dit zorgeloze, luxe leven komt een einde als Bodo sterft. Niet alleen heeft hij het landgoed van de familie in de Vogezes aan twee totale vreemden nagelaten, ook heeft hij Lizzy een opdracht gegeven vanaf zijn sterfbed: zoek naar de waarheid. Zorg dat er gerechtigheid komt. Haar zoektocht leidt naar de jaren dertig. En wat Lizzy ontdekt zal haar familie in een heel nieuw daglicht plaatsen. Ze zal moeten kiezen tussen vertrouwen en smaad, waarheid en vergeving, tussen haar familie en haar overtuiging van dat wat juist is.

'Emotioneel en spannend, hier wordt meer verteld dan "gewoon" een familiegeheim.' – Wasliestdu.de

'Spannend en hartverscheurend.' – Lovelybooks.de

'Een indrukwekkende en complexe familieroman.' – Amazon.de

## **Over de auteur**

Bettina Storck is geboren in 1960 en woont aan de Bodensee. Ze studeerde Germanistiek, Duitse filologie en Culturele wetenschappen en is in 1994 gepromoveerd aan de universiteit van Freiburg. Daarna heeft ze meerdere jaren als redacteur voor een uitgeverij gewerkt. In 2007 is ze begonnen met het schrijven van fictie, in 2008 kreeg ze hiervoor een beurs. *Het huis aan de rand van de hemel* is haar debuutroman.

Bezoek onze internetsite [www.awbruna.nl](http://www.awbruna.nl) voor informatie over onze boeken, volg [@AWBruna](https://twitter.com/AWBruna) op Twitter of bezoek onze Facebook-pagina [Facebook.com/AWBrunaUitgevers](https://www.facebook.com/AWBrunaUitgevers).

Bettina Storks

Het huis aan  
de rand van  
de hemel



A.W. Bruna Uitgevers

*Oorspronkelijke titel*

Das Haus am Himmelsrand

© 2014 Berlin Verlag in der Piper Verlag GmbH, Berlin

*Vertaling*

Olga Groenewoud

*Omslagbeeld*

© Irene Lamprakou / Trevillion Images

*Omslagontwerp*

Wil Immink Design

© 2015 A.W. Bruna Uitgevers, Amsterdam

ISBN 978 94 005 0581 0

NUR 302

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*Au clair de la lune,  
Mon ami Pierrot,  
Prête-moi ta plume  
Pour écrire un mot.  
Ma chandelle est morte,  
Je n'ai plus de feu,  
Ouvre-moi ta porte,  
Pour l'amour de Dieu.*

Frans kinderliedje

# Gérardmer, Frankrijk, op de Rosshimmel

Oktober 1940

*Altijd wanneer de wind over het plateau in de Vogezes veegde, hield de Rosshimmel de adem in. De paarden verstarden en spitsten hun oren. Dan kwamen ze ineens in beweging, vrijwel gelijktijdig, tot ze één enkele grote formatie vormden. De bodem vibreerde dan zo heftig dat de trillingen tot in de wijde omtrek te voelen waren. De massa van hun gespierde, krachtige lijven liet diepe sporen achter in de pas gevallen sneeuw, die de wind geleidelijk weer zou uitwissen.*

*De dieren galoppeerden met wapperende manen, waarbij ze het geheven hoofd in een gelijkmatig ritme steeds weer lieten zakken alsof ze bogen voor het natuurgeweld. Het leek alsof ze boven de grond zweefden. Dit was het paradijs van hun voorouders, dat zijn naam te danken had aan het feit dat de boeren hun uitgediende rossen vroeger op deze verlaten plek pal onder de hemel hadden begraven. Niemand wist waarom ze de moeite hadden genomen de dode dieren vanuit het dal hier naar boven te krijgen.*

*'Paarden zijn vluchtdieren,' zei de vrouw altijd als het begon. 'Ze vertrouwen niemand.'*

*De kinderen hielden van haar verhalen. Ze begrepen weliswaar nog niet wat ze betekenden, ze waren nog te klein, maar het gevoel van angst was hun al vertrouwd.*

*Met hun neusjes platgedrukt tegen het keukenraam van het*

*personeelshuis zaten ze op de hoekbank geknield en keken naar de paarden, die uiteindelijk tot stilstand kwamen voor de stallen, waar een man, gehuld in een warme mantel, de poort voor hen opende. Een paard hinnikte en ging op zijn achterbenen staan. De man kalmeerde het dier door het over zijn nek te strelen. Toen liepen de paarden met dampende lijven een voor een het droge in.*

*De wind rukte de staldeur open, die met een knal tegen de wand sloeg. De sneeuw was overgegaan in regen. Dikke druppels kletterden tegen het raam. Het knisperende vuur in de haard verspreidde een aangename warmte.*

*De vrouw ruimde de tafel af, trok de twee kinderen snel bij het raam weg en duwde ze in de richting van de schuilplaats, een onderaards hol in de gereedschapsschuur. Ze hadden dit verloop al zo vaak geoefend. De man kon de taal van de paarden verstaan; hun plotselinge terugkeer van de weide had niets goeds te betekenen.*

*De vrouw legde haar wijsvinger tegen haar lippen, sloeg een kruis en deed het luik dicht, terwijl de kinderen eronder rillend tegen elkaar aan zaten. Ze luisterden en durfden amper adem te halen. Door een kleine kier drong wat mat licht.*

*‘Stil, je moet heel stil zijn!’ zei de jongen tegen het meisje.*

*Maar ze had helemaal niets gezegd.*



# Hoofdstuk 1

'Je grootvader wil een gesprek onder vier ogen. Met jou. Vermijd elke vorm van opwinding, Lizzy,' zei mijn moeder vermanend.

Uitgeput leunde ze met haar achterhoofd tegen de gesloten deur, maar ik registreerde dat haar stem ondanks haar vermoeidheid hard klonk, die typische, ietwat te hoge toon waar ze altijd weer in verviel als het om familieaangelegenheden ging. Toen duwde ze me de kamer in en deed resoluut de deur achter me dicht.

Hij lag op bed, zijn grote hoofd vulde het hele kussen. De bedompte lucht steeg bijtend in mijn neus. Deze man, van wie ik mijn leven lang had gehouden als van een vader, was tweeënnegentig jaar oud, maar voor de dood was het altijd te vroeg.

Zijn bed leek net een baar en ik staarde naar zijn borstkas, wilde zien of die nog op en neer bewoog. Ineens tikte grootvader met zijn vingers op het gesteven laken en hij wenkte me. Alsof het vanzelfsprekend was dat zijn bevelen werden uitgevoerd. Maar zo was het nu eenmaal; tientallen jaren lang had hij leidinggegeven aan mensen, aan een groot bedrijf, zijn familie. Iedereen was hem altijd gevolgd, vol vertrouwen. Er kwam een doffe woede in me op, ongepast en piëteitsloos. Braaf gehoorzamen en in verzet komen, de vertrouwde, van kinds af aan verinnerlijkte tegenspraak. Nooit zou ik eraan wennen.

Langzaam liep ik naar hem toe. Mama had een stoel voor

me klaargezet, pal naast zijn bed. Ik ging aarzelend zitten en legde mijn handen op mijn bovenbenen. Ik rook de geur van duindoorn, fris, met wat sinaasappel erdoorheen. Mijn handcrème. Buiten was de schemering ingevallen. Ik wierp een blik op de reusachtige, parkachtige tuin. Tuinarchitectuur als uit een glossy tijdschrift: strak geknipte buxusboompjes, keurig verspreid over een bleek novembergazon, een machtige kersenboom waar grootvader zich in het voorjaar vaak zelf om bekommerde en die hem daar eens in de zoveel jaar voor bedankte met een rijke oogst. Helemaal achteraan stonden nog meer fruitbomen, met heerlijke appelsoorten die nergens meer te koop waren. Als je die in de late zomer at, liep het zurige sap langs je mondhoeken naar beneden en pas wanneer je het stevige vruchtvlees tegen je gehemelte drukte, volgde een onweerstaanbare zoetheid.

Op een kleine verhoging stond eenzaam het paviljoen waar grootmoeder zo van hield. Zodra de sneeuw gesmolten was en de eerste zonnestrallen op het op het oosten gerichte deel van het terrein vielen, ging ze daar regelmatig naartoe.

Als kind had ik hier gespeeld, en ik had geleerd dat onze familie over een eigen taal beschikte, een code waarmee ze blind kon communiceren. Bij de Kirchmanns werd niet gepronkt. De welvaart was een aangename bijkomstigheid van het leven en werd gebagatelliseerd. Bij voorkeur werd er niet over gesproken. Dat had niets te maken met gierigheid, maar met het bewaren van traditie. De negentiende-eeuwse villa waar het ziekbed van mijn grootvader stond, lag in de wijk Herdern in Freiburg en beschikte over lichte kamers met royale vleugeldeuren en stucplafonds die al aan drie generaties van onze familie onderdak hadden geboden. Ook ik was hier opgegroeid.

Grootvader rukte me uit mijn gedachten. Hij haalde diep adem en draaide zijn hoofd in mijn richting zonder zijn ogen open te doen.

‘Lizzy,’ fluisterde hij.

Net als vroeger, toen ik me als kind in zijn werkkamer achter de kast had verstopt. Zijn stem klonk hees.

‘Ik ben hier. Je mag je niet opwinden.’

‘Je moet iets doen. Het is belangrijk!’

Ineens deed hij zijn ogen open, maar zijn blik rustte maar even op mij en dwaalde toen langs me heen alsof hij was afgeleid door iemand die pal achter me stond. Ik keek voorzichtig om. We waren alleen.

‘Lizzy! De la.’

Hij wees krachteloos in de richting van een klein tafeltje tussen de terrasdeuren.

‘Pak de sleutel eruit!’

Zonder dat ik de aanwijzing echt had begrepen liep ik naar het tafeltje en keek vragend naar hem om. Uit zijn onrustige blik sprak ongeduld, de bewegingen van zijn hand leken door onrust te worden aangedreven. Het was alsof hij aan onzichtbare draden tussen zijn slanke vingers trok.

‘De sleutel,’ hijgde hij.

Ik opende het kleine vakje waar hij naar had gewezen en zag hem meteen. Een gewone kastsleutel. Met het koude ijzer in de hand liep ik terug naar het bed.

‘Herenkamer. Op de Rosshimmel. De secretaire,’ stamelde grootvader. ‘Neem de inhoud mee. Alles! En geen woord hierover! Vertrek vandaag nog. Ik heb niet veel tijd meer.’

Ik durfde hem niet tegen te spreken, want hij straalde nog altijd een onwrikbare autoriteit uit. Hij had gesproken. Mechanisch stopte ik de sleutel in de zak van mijn spijkerbroek en ik streeelde grootvader over zijn wang. Bij de deur draaide ik me nog een keer om. ‘Ik kom terug,’ fluisterde ik.

Mijn moeder stond voor de deur. Ik knikte haar woordeloos toe en onderdrukte de aanvechting haar te omhelzen. Ze slikte en wierp een bezorgde blik op mijn grootmoeder, die verloren in de hal op een stoel zat. Onze voormalige huisarts,

dokter Reichert, die naast haar zat, stond op. Al dagenlang bracht hij bange uren door aan het bed van zijn vriend Bodo Kirchmann.

‘Hoe lang nog?’ vroeg ik hem zachtjes.

‘Twee dagen... een week,’ antwoordde hij. ‘Moeilijk te zeggen. Hij heeft een sterk hart.’

Mama liep met de voor haar zo typerende beheerste tred en intelligente oogopslag langs me heen naar binnen. Haar bewegingen waren pure elegantie. Ze liep naar haar vader, keek hem lang aan, trok zachtjes de stoel dicht naar het bed toe en nam plaats. Toen draaide ze zich om naar de deur en schudde langzaam haar hoofd. Het was nog niet voorbij.

Grootmama neuriede zachtjes *Au clair de la lune*, een Frans kinderliedje. Met trillende stem probeerde ze toon te houden. De tranen liepen over mijn wangen. Haar tere hoofd met het grijze, dunne haar wiebelde heen en weer, zoals altijd als ze onzeker was. Ik had geen idee in hoeverre ze begreep wat er gebeurde. Haar herinneringen, haar denken en voelen zaten al heel lang opgesloten in gescheiden lades van haar wereld.

Toen ik de deur uit liep, sloeg een koude herfstwind me tegemoet. Ik keek op mijn horloge: bijna vijf uur. Ik belde naar huis, zei tegen Tom dat ik die nacht bij mijn grootouders zou blijven en besloot meteen naar de Rosshimmel te vertrekken. Het was alsof een vreemde kracht me aandreef, alsof ik een stem hoorde die me opdroeg weg te rijden om hier zo snel mogelijk weer terug te kunnen zijn.

‘Dan mag ik bij papa in bed slapen,’ zei Thea triomfante-lijk nadat Tom haar de telefoon had gegeven. Met haar zes jaar beheerste onze dochter de kunst al om in elk nadeel een voordeel te zien.

‘Slaap lekker, lieve schat. En geef papa een kus van me,’ antwoordde ik en ik ging op weg naar de Franse grens.

Twee uur later bereikte ik het idyllische familiebezit aan de westelijke helling van de Vogezen op een steenworp afstand van Gérardmer, een stadje dat beroemd was vanwege zijn wilde narcissen. We waren allemaal dol op dat huis.

Weemoedige herinneringen aan grootse familiefeesten met grootpapa ontwaakten. Het herenhuis troonde op een weids plateau, omgeven door bossen. In de ruime entree met de gietijzeren haard knerpten de oude houten planken alsof ze verhalen wilden vertellen. Naast het hoofdgebouw waren er een personeelshuis en de voormalige stallen. We hielden hierboven allang geen paarden meer. Nadat de beheerders na jarenlange dienst waren vertrokken, had de Rosshimmel voor grootvader iets van zijn glans verloren.

Sindsdien bekommerde een elektricien uit het dal zich om het huis. De familie verbleef hier slechts enkele weken per jaar, soms ook in de vakanties. Philippe overhandigde me de sleutel alsof het de normaalste zaak van de wereld was dat er rond negen uur in de avond iemand uit Freiburg kwam aanzetten om meteen weer te vertrekken.

Toen ik vergezeld door de jongeman over de smalle straat naar boven reed en in de verte het met sneeuw bedekte huis zag, had ik het gevoel alsof ik een weeskind bezocht dat ik had verwaarloosd terwijl het mijn zorg nodig had.

‘Hoe gaat het met monsieur?’ wilde Philippe weten. Ik schrok van de banaliteit van zijn vraag, die met het oog op de naderende dood een geheel nieuwe dimensie kreeg.

‘Helaas niet goed, Philippe. Hij ligt op sterven.’

‘Hij is oud en heeft een rijk leven gehad, madame,’ probeerde Philippe me te troosten.

Bij het betreden van de herenkamer besloop me het gevoel dat ik iets deed wat verboden was, want rond deze ruimte hing van oudsher iets geheimzinnigs. Het was inderdaad de mannenkamer – grootpapa en mijn vader hadden zich hier bij speciale gelegenheden teruggetrokken met de mannelijke

gasten van het huis, waarna er gelach en gepraat uit de kamer hadden geklonken. Ze dronken er cognac en rookten sigaren. Op de dag dat hij meerderjarig werd, mocht mijn broer Alexander eveneens de kamer betreden.

Ik keek om me heen. De tafels en stoelen waren afgedekt met witte doeken. Toen ik het laken van de secretaire trok, wervelde er stof op. Ik streek over het matte hout. Het meubelstuk beschikte over een kleine lade en een uittrekbare schrijfp plank. Jugendstil. Het corpus bestond uit twee grote deuren die waren afgesloten. Ik probeerde de sleutel, maar het slot klemde en het kostte veel geduld voor ik het eindelijk open kreeg. Achter het deurtje bevond zich een lade en daaronder een lege plank. Ik trok de la open en zag een paar losse vellen papier met tabellen; het laatste was genummerd 25. Waskommen, vazen, commode, 64-delig eetservies. Talloze alledaagse voorwerpen, gevolgd door het aantal en geldbedragen in afzonderlijke kolommen, ingevuld met een nauwgezet handschrift. Onder de kolom MEEST BIEDENDE stonden verschillende mij onbekende namen. Dan de naam Kirchmann. Helemaal onderaan een datum: 23 NOVEMBER 1940, HUISRAAD BLOCH, GOETHESTRASSE 12. Een veilingverslag.

De naam Bloch zei me niets, maar die straat kende ik wel. Die lag in Wiehre, een stadsdeel van Freiburg met veel oude huizen en villa's dat grotendeels verschoond was gebleven van de bombardementen in de Tweede Wereldoorlog.

Ik zocht verder. Niets. Pas toen ik de la wilde sluiten en die blokkeerde, ontdekte ik dat de zachte fluwelen bodem ervan meegaf. Voorzichtig trok ik hem aan de zijkant open. Er zat een soort geheim vak met daarin een map. Nieuwsgierig haalde ik de inhoud eruit. Het betrof meerdere afschriften in A6-formaat. Overschrijvingen. Bedragen die kennelijk onregelmatig gedurende de jaren 1948 tot 1955 naar een Zwitserse bankrekening in Bazel waren overgemaakt. De naam was

vrijwel niet te ontcijferen. Waarom had grootpapa die hier verstopt?

Ik telde de bedragen bij elkaar op en kwam op een totaal van krap 60.000 mark; veel geld voor die tijd.

‘Bij de Kirchmanns draait alles altijd om de poen,’ zei Tom altijd.

Zijn woorden waren een verwijt aan mij, aan mijn beschermde familieachtergrond, terwijl ik daar toch niets aan kon doen. En Tom had gemakkelijk praten, zijn ouders waren in ons leven zo goed als afwezig en alleen daarom al vormden ze maar zelden onderwerp van gesprek. Ze woonden ver weg in Noord-Duitsland en we zagen hen bijna nooit.

Het was alsof al dat geld me hier uitdrukkelingsloos lag aan te staren, alsof het grootvaders sprakeloze levensbiecht in zich borg die hij met zich mee zou nemen in het graf als ik niet snel genoeg handelde. Ik schoof de lade terug en wilde het deurtje van de secretaire weer dichtdoen toen me helemaal achteraan op de plank een voorwerp opviel: een in pakpapier gewikkelde kleine speelklok met een ballerina op een podium. Ik probeerde hem op te winden, maar er kwam geen geluid uit. Ik pakte hem weer in en stopte hem samen met de papieren in mijn tas.

Buiten had Philippe een sigaret rokend op me staan wachten. Ik deed de deur achter me op slot, overhandigde hem de sleutel en vroeg om zijn absolute discretie omtrent mijn aanwezigheid. Hij wist van niets, antwoordde hij schouderophalend en ik reed terug naar Freiburg, waar ik tegen twee uur in de ochtend aankwam.

In de villa brandde licht. In een vlaag van panische angst dat ik al te laat was, begon ik als een bezetene aan te bellen tot mijn moeder opendeed.

‘Wat doe jij hier in hemelsnaam in het holst van de nacht?’

‘Moet je dat nog vragen? Ik maak me zorgen om grootvader. Hoe gaat het met hem?’

Ze trok me naar binnen en achter mij viel de deur in het slot.

‘Hij slaapt.’

Ik bekeek mijn moeder kritisch. Ze zag bleek en had donkere kringen onder haar grote ogen.

‘Dat zou jij ook moeten doen, mama. Wanneer heb je voor het laatst je bed gezien?’

‘Dat is al een tijdje geleden,’ zuchtte ze. ‘Sinds vader thuis is, zit ik elke nacht bij hem.’

‘Ga naar bed, ik ga wel bij hem zitten. Slaapt grootmoeder?’

Mijn moeder schudde haar hoofd. ‘Een kop koffie zou ik wel kunnen gebruiken. Ga naar hem toe, maar schrik niet, hij slaapt onrustig.’

‘Waar merk ik aan dat het zover is?’

‘Dat merk je vanzelf. Ik ga even een frisse neus halen, dan kom ik weer terug.’

Zachtjes betrad ik grootvaders kamer. Ik had hem maar een uur of acht niet gezien, maar vond dat hij in die tijd veranderd was. Hij zag er ingevallen uit, zijn huid was vaal, zijn gezicht leek bijna van was. Ik ging op de stoel bij het hoofdeinde zitten en keek naar hem. Zijn ademhaling was onregelmatig, zijn oogleden trilden, hij wierp een keer zijn hoofd van de ene kant naar de andere maar werd toen weer rustig, alsof hij ergens door was gekalmeerd.

Mijn leven lang was ik bang geweest voor de dood. Toen mijn vader stierf, was ik nog maar een kind. Ik had weliswaar slechts vage herinneringen aan die tijd, maar de leegte die hij had achtergelaten, gaapte in onze familie als een open wond die niet wilde helen. Maar dit hier was iets heel anders. Ineens had het sterven voor mij niets akeligs meer. Het was eerder een heel erg persoonlijk moment tussen mijn grootvader en mij. Mama had gelijk: wat hier gebeurde wekte de oerinstincten van de familie. Een vervuld leven stond op het punt uit ons midden te verdwijnen, en mijn grootvader had



de begeleiding van zijn dierbaren verdiend. Het ging hier niet om mijn angsten.

‘Lizzy!’

Ik schrok op.

‘Alles is gebeurd zoals u het wilde. Ik was op de Rosshimmel, grootvader,’ probeerde ik hem te kalmeren. ‘De voorwerpen heb ik hier bij me.’

Ik wees naar mijn tas, zijn blik dwaalde in de richting van de vloer.

‘Lizzy,’ zei hij nog een keer en het klonk bezwerend. Zo had ik hem nog nooit horen spreken. ‘Lizzy. Je moet...’

Langzaam streek hij over het dekbed. Ik pakte zijn hand zachtjes vast, legde hem in de mijne en kneep voorzichtig, maar zijn knokige vingers antwoordden niet meer. Zijn ogen waren gesloten. Toen ineens zuchtte hij en haalde adem, waarna de lucht langzaam uit hem wegstroomde. Nog een keer opende hij zijn mond en ik had het idee dat hij zijn laatste krachten inzette om elk afzonderlijk woord te kunnen vormen, alsof hij alles op alles zette opdat ik zijn opdracht ook echt zou begrijpen.

‘Zorg voor gerechtigheid! Beloof het!’

‘Ik beloof het u,’ antwoordde ik zonder erbij na te denken.

‘En roep nu je moeder binnen. Ga weg, mijn kind. Ga!’ fluisterde hij.

Met hangend hoofd verliet ik de kamer. Mijn hart leek ineen te krimpen. Mijn moeder stond meteen op toen ik de kamer uit kwam.

‘Hij wil jou zien, mama.’

Ze streek haar rok glad en liet mij achter in de duistere gang. Ik keek hulpeloos om me heen en liep naar de keuken om een kop koffie te zetten. Onderweg kwam ik langs grootmoeders kamer. De deur stond op een kier. Ze was in een diepe slaap; er klonk zacht gesnurk.

De klok in de keuken gaf halfdrie aan. Ik kon bijna niet ge-

loven dat er sinds mijn aankomst amper een halfuur verstreken was. In de keuken stond wat vuile vaat en hoewel er een afwasmachine was, begon ik die af te wassen. Ondertussen dronk ik zwarte koffie.

Toen ik terugliep naar de gang, zag ik mama voor grootvaders kamer staan, een beeld dat zich onmiddellijk in mijn herinnering brandde. Ze stond met haar rug en hoofd tegen de muur geleund. Hoe dichterbij ik haar naderde, hoe bleker ze leek te worden.

‘De hemel sta ons bij,’ stamelde ze met gesloten ogen.

Geschrokken liep ik naar haar toe en ze keek me verbaasd aan, alsof ze nu pas beseftte dat ik ook nog in huis was.

‘Is het gebeurd? Is hij dood?’

Vermoeid schudde ze haar hoofd. ‘Het is nog niet zover.’

Het zou nog de hele volgende dag en nacht duren tot grootpapa overleed. Uren waarin wij om beurten aan zijn bed waakten, mama, Alexander en ik. Het gebrek aan slaap had mij inmiddels verdoofd. Hulpeloos moesten we toekijken hoe hij vocht. Met steeds kortere tussenpozen stakte zijn ademhaling, dan hapte hij weer naar lucht, klampte zijn vingers in het dekbed en sperde zijn ogen wijd open.

Hij zei geen woord meer, helemaal niets.

‘Bodo is ingeslapen, mama,’ hoorde ik mijn moeder zachtjes zeggen toen ze de avond van de volgende dag uit grootpapa’s kamer kwam.

Grootmama Constanze zat naast me en keek ons vragend aan. Het was alsof de wereld heel even stilstond. Ik stond op en keek door de open deur naar het bed. De man die daar lag, had een vervuld leven gehad. Hij was niet aan een langdurige ziekte bezweken maar aan een aanval van acute zwakte die een paar weken geleden was begonnen.

Mama zag bleek en ze kuste grootmoeder teder op haar wang. Ineens begonnen grootmoeders doffe ogen te bewe-

gen, alsof ze iets zag wat ze zich herinnerde. Ze glimlachte, bijna troostend. Haar blik doolde in de verte, het raam uit in de richting van de tuin.

‘Hij slaapt, Lizzy.’

Ze legde haar wijsvinger tegen haar mond en ik begreep het. Ze dacht dat de man met wie ze bijna zeventig jaar van haar leven had gedeeld een middagdutje hield. Misschien zou ze ook dat het volgende moment alweer vergeten zijn. Van de vele gemeenschappelijke jaren kwam er in haar verhalen soms ineens onverwachts iets omhoog. Als je haar oude foto’s liet zien en er wat bij vertelde, kon het gebeuren dat ze bepaalde situaties die zelfs mijn moeder vergeten was, heel nauwkeurig wist te schetsen. Dan vertelde ze bijvoorbeeld dat de jurk die ze op een foto droeg lichtblauw was en dat er een vlek in had gezeten. Maar door haar heden liep een scherpe scheur die ons allemaal pijn deed.

‘Neem me niet kwalijk, hoe was uw naam ook weer?’ had ze weleens aan mijn grootvader gevraagd nadat hij het album had dichtgeklapt. ‘Hij is mij even ontschoten.’ Dan keek ze hem vriendelijk en vol verwachting aan en hij had over haar hoofd gestreeld.

Ze zeggen dat met de jaren de slechte eigenschappen van de mens meer naar voren treden, terwijl de goede zich terugtrekken. Bij grootmama was het precies andersom. Haar argeloosheid had vaak tranen in grootvaders ogen gebracht, al was hij ervan overtuigd dat haar vergeetachtigheid in feite een genade was die haar lijden verzachtte. Zelf leed hij des te meer en had daarbij altijd een ontroostbare indruk op mij gemaakt.

‘Ach, Stanzi,’ had hij vaak verzucht. ‘De liefde wil zo graag herinnerd worden. Het doet zo’n pijn alleen achter te blijven.’

Waarom grootmama mij wel regelmatig met mijn koosnaampje aansprak, en dat terwijl de familiale samenhang haar kennelijk ontging, bleef voor ons allemaal een raadsel.

Al bijna achtendertig jaar was ik haar Lizzy en dat zou waarschijnlijk altijd zo blijven.

*‘Au clair de la lune, mon ami Pierrot, prête-moi ta plume, pour écrire un mot – pour l’amour de Dieu,’* neuriede grootmama weer.

De tedere melodie van mijn kinderjaren klonk nog even in me na. Omwille van Gods liefde. Hoe vaak had ik dit liedje al niet gehoord en zelf gezongen?

Mama hing een wit laken over de grote spiegel en zette de wijzer van de klok stil. Toen opende ze de terrasdeuren. Een koel briesje trok door de kamer. Nu pas merkte ik op dat ze al in het zwart gekleed was. Ze had haar donkere, lange haar opgestoken. De dood kon deze trotse vrouw niet deren; ze had te veel mensen in haar leven zien gaan. Het was 28 oktober 2001, 19.32 uur.

Ook voor mij was de dood niet nieuw. Het sterven wel. Als een robot zette ik de ene voet voor de andere, liep de hal in en nam de telefoon op.

‘Tom,’ hoorde ik mezelf ineens snikken en bij het uitspreken van die vertrouwde naam keerde ik weer tot mezelf terug. Ik had kunnen zweren dat ik de pijn midden in mijn hart voelde en ik hapte naar adem. ‘Tom, het is voorbij. Grootpapa is dood.’

Tom praatte teder op me in en ik voelde een verlangen naar zijn stem als nooit tevoren. Het deed er niet toe wat hij zei, zolang hij maar tegen me bleef praten. Zijn belofte dat hij binnen een paar minuten bij me zou zijn kalmeerde me meteen. Ik hing op en liep terug naar mijn grootmoeder, pakte haar hand en beloofde een kop warme chocolade voor haar te maken. Ze likte over haar lippen en liep met me mee naar de keuken.

Ik zag nog net hoe mama grootvaders onderkaak vastbond. Nu was zijn mond voorgoed gesloten.